

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

The Canon of Discourses - Subcommentaries (Sutta
Piṭaka - Tīkā)

3. The Collection of the Connected Discourses -
Subcommentaries (3. Saṃyutta Nikāya - Tīkā)

1. Subcommentary on the Book with Verses
(1. Sagāthāvaggaṭīkā)

7. Connected Discourses with Brahmins (7. Brāhmaṇasaṃyuttaṃ)

PaliVerse

3. The Collection of the Connected Discourses - Subcommentaries

1. Subcommentary on the Book with Verses

7. Brāhmaṇasaṃyuttaṃ

1. Arahantavaggo

1. Dhanañjānīsuttavaṇṇanā

187. Dhanañjānigottāti ettha pubbapurisato āgatassa kulavaṃsassa nāmābhīdhanasaṅkhātāṃ gaṃ tāyatīti gottāṃ. Dhanañjānigottāṃ etissanti dhanañjānigottā. Tassā udānassa kāraṇaṃ pucchitvā ādito paṭṭhāya vibhāvetuṃ “so kirā”tiādi vuttaṃ. Nānārasabhojanaṃ detīti yojanā. Pañcagorasasampāditāṃ sālībhataṃ sūpasākabyañjanaṃ nānārasaṃ brāhmaṇabhojanaṃ. Maṇḍalaggakhaḡgantī maṇḍalaggasaṅkhātāṃ khaḡgaṃ. Duvidho hi khaḡgo maṇḍalaggo dīghaggotī. Tattha yassa aggo maṇḍalākārena t̥hito, so maṇḍalaggo. Yassa pana asiputtikā viya dīgho, so dīghaggo.

Sāsanāti anusāsanā. “Namo...pe... sambuddhassā”ti evaṃ vuttā pañcapadikagāthā. Satthusāsane hi lokiyacchandaṃ anapekkhitvā esā pañcapadikagāthāti daṭṭhabbā. Okkāvaradharāti pubbapurisasaṅkhātāukkākavaṃsavaradhārikā. Sakkāti sakkuṇeyyaṃ.

Evanti “sace me aṅgamaṅgānī”tiādinā iminā pakārena. “Pañca gāthāsātāni pana aṭṭhakathaṃ āruḡhāni, idha pana dve eva uddhaṭṭā”ti vadanti. Paharituṃ vāti ekavārampi hatthena vā pādena vā paharitumpi parāmasitumpi asakkontoti attho. So hi tassā ariyasāvikāya ānubhāvena attano sāmattiyena vase vattāpanatthaṃ santajjivāpi tadanuvattanto nibbiso ahosi. Tenāha “bhotī”tiādi.

Tassa brāhmaṇassāti attano sāmikabrāhmaṇassa. Upasaṃharantīti upanentī. Tasmīṃ samayeti tasmīṃ dukkhupattikāle “sabbe saṅkhārā dukkhā”ti bhagavato vacanaṃ anussaritvā “dasabalassa bhagavato”tiādisu yathāparicitaṃ guṇapadaṃ anussari. Tenāha “dasabalaṃ sarī”ti.

Khantisoraccarahitatāya kujjhitvā. Bhijjivāti saṃyatābhāvato tassa brāhmaṇassa antare mettibhedena bhijjivā. Evamevāti yathā etarahi akāraṇena, evameva aññadāpi akāraṇenāti attho. Nikkāraṇatādīpane evaṃ-saddo, eva-saddo pana avadhāraṇattho. Nikkāraṇatā ca nāma niratthakatā, niratthakavippalāpabhāvenettha evaṃ-saddassa gahaṇe pavatti gavesitabbā. Garahattho vāyaṃ evaṃ-saddo anekatthattā nipātānaṃ. Garahatthatā cassa vasalisaddasannidhānato pākāṭā eva.

Gāmanigamaraṭṭhapūjītoti iminā gāmanigamaraṭṭhasāmikehi pūjītabhāvo dīpito gāmādīnaṃ tesāṃ vase vattanato. Asukassa nāma puggalassa. Sesanti abhikkantantiādi, yampi caññaṃ idhāgataṃ heṭṭhā vaṇṇitañca.

Dhanañjānīsuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Akkosasuttavaṇṇanā

188. Bhāradvājova soti bhāradvājo nāma eva so brāhmaṇo. Gottavasena hi tayidaṃ nāmaṃ, visesena panetaṃ jātanti dassetuṃ “pañcamatthehi”tiādi vuttaṃ. Jāṇikatāti ñātivaggahāṇikatā. Pakkho bhinnoti tato eva ñātipakkho naṭṭho. Yathā domanassito anattamanoti vattabbaṃ labhati, evaṃ kupitoti āha “domanassena cā”ti. Dasahīti anavasesapariyādānavasena vuttaṃ pañcahi gāthāsatehi akkosanto tathā akkoseyyāti katvā. Tattha pana yena kenaci akkosantopi akkosatiyeva nāma. Karosi mama bhātikassa pabbajjaṃ.

Sambhuñjatīti sambhogam karoti. Akkosādīhi ekato bhuñjati. Vītiharatīti byatihāram karoti, akkosato paccakkosanādinā vinimayaṃ karotīti attho. Tenāha “katassa paṭikāram karotī”ti. Assa anussavavasena sutvā “sapati ma”nti saññino bhayaṃ uppajjīti yojanā. Assāti brāhmaṇassa. Suttvāti padaṃ ubhayatthāpi yojetabbaṃ “tavevetam brāhmaṇāti sutvā, anussavavasena sutvā”ti ca. Kāmaṃ kisavacchādayo sapaṇaṃ nādaṃsu, devatānaṃyeva hi so attho, sattānaṃ pana tathā saññā uppannā, sopi tathāsaññī ahosi. Tenāha “anussavavasenā”ti.

Dantassa sabbaso damathaṃ upagatatā. Nibbisevanassāti rāgadosādi hetukavipphandanarahitassa. Tassevāti paṭikujjhantasseva puggalassa tena kodhena pāpaṃ hoti pāpassa santānantarasaṅkantiyā abhāvato. Keci pana “tassevāti tasseva paṭikujjhantapurisassa tena paṭikujjhanena. Pāpiyoti paṭikujjhantapuggalassa lāmakataro”ti evamettha atthaṃ vadanti. Satiyā samannāgato hutvā paṭisaṅkhāne ṭhito adhivāseti, na saho mūlho hutvāti adhippāyo. Ubhinnaṃ tikicchantaṃ ubhinnaṃ uppannakodhasaṅkhātāṃ kilesabyādhiṃ tikicchantaṃ vūpasamentaṃ taṃ puggalaṃ. Yo puggalotiādinā purimāsu gāthāsu pavattitāni padāni sambandhitvā dasseti. Pañcasu khandhesu yāthāvato vinītā ariyadhammassa kovidā nāma hontīti āha “dhammassāti pañcakkhandhadhammassā”ti. Idāni tamatthaṃ paripuṇṇaṃ katvā dassento āha “catusaccadhammassa vā”ti.

Akkosasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Asurindakasuttavaṇṇanā

189. Tenevāti bhātupabbajiteneva. Assevāti titikkhassa. “Taṃ jayaṃ hotī”ti liṅgavipallāsavasena vuttanti āha “so jayo hotī”ti, dujjayaṃ kodhaṃ titikkhāya jinantassāti adhippāyo. Yasmā titikkhādayo na kodhavasikaṃ dhuraṃ, taṃ pana bālānaṃ maññanāmattanti idha imamatthaṃ vibhāvetuṃ “katamassā”tiādi vuttaṃ. Vijānatova jayo na avijānato titikkhāya abhāvato. Na hi avijānanto andhabālo kodhaṃ vijetuṃ sakkoti. Kevalaṃ jayaṃ maññati kilesehi parājito samānopīti adhippāyo.

Asurindakasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Bilaṅgikasuttavaṇṇanā

190. Suddhanti kevalaṃ sambhāravirahitaṃ. Sambhārayuttanti kaṭukabhaṇḍādisambhārasahitaṃ. Kañjito nibbattattā kañjikaṃ, āraṇālaṃ, bilaṅganti attho. Nāmaṃ gahitaṃ saṅgītikāle “bilaṅgikabhāradvājo”ti visesanavasena. Tayoti dhanañjāniyā sāmiko bhāradvājo, akkosakabhāradvājo, asundarikabhāradvājoti ādito tīsu suttesu āgatā tayo. Meti mayhaṃ.

5. Ahimsakasuttavaṇṇanā

191. Esāti brāhmaṇo. “Ahimsako aha”nti tadattham sādhetum icchāya kathesīti vuttaṃ “ahimsakapaṇham pucchī”ti. Tathā ce assāti yathā te nāmassa attho, tathā cetam bhaveyyāsi anvatthanāmako bhaveyyāsi ahimsako eva siyāti. Na dukkhāpeti dukkhamattampi na uppādeti, dukkhato apānetīti attho.

Ahimsakasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Jaṭāsuttavaṇṇanā

192. Jaṭāpaṇhassāti “antojaṭā bahijaṭā”ti evaṃ jaṭāpariyāyassa paṇhassa.

Jaṭāsuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Suddhikasuttavaṇṇanā

193. Suddhikapaṇhassāti “nābrāhmaṇo sujjhātī”ti evaṃ suddhasannissitassa paṇhassa. Sīlasampannoti pañcavidhaniyamalakkaṇena sīlena samannāgato. Tapokammanti anasanapañcātapatappanādiparibhedanatapokammaṃ karontopi. Vijjāti tayo vedāti vadanti “tāya idhalokattham paralokattham ñāyantī”ti katvā. Gottacaraṇanti gottasaṅkhātam caraṇam. Brāhmaṇo sujjhāti jeṭṭhajātikattā. Tathā hi so eva tapaṃ ācaritum labhati, na itaro. Aññā lāmikā pajāti itaravaṇṇam vadati. Vacanasahassampīti gāthānekaśahassampi. Anto kilesehi pūtiko sabhāvena pūtiko. Kiliṭṭhehi kāyakammādīhi kāyaduccaritādīhi.

Suddhikasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Aggikasuttavaṇṇanā

194. Aggiparicaraṇavasenāti aggihuttajuhanavasena. Sannihitoti missībhāvaṃ sampāpito. Tathābhūto ca so sappinā saddhiṃ yojito nāma hotīti āha “saṃyojito”ti. Apāyamaggaṃ okkamati micchādīṭṭhimicchāsaṅkappādīnaṃ attano santāne samuppādanato. Tenāha “imaṃ laddhi”ntiādi.

Jātiyāti sadosakiriyāparādhassa asambhavena parisuddhāya jātiyā. Nānappakāre aṭṭhārasavijjāṭṭhānasaññite ganthe. Sutavāti sutvā niṭṭham patto aggaḍakkhiṇeyyattāti adhippāyo.

Pubbenivāsaññenāti idaṃ loke sāsane ca niruḍḍhatāvasena vuttaṃ. Aññe hi pubbenivāsaṃ jānantā pubbenivāsaññenēva jānanti, bhagavā pana sabbaññutaññāṇenapi jānāti. Dibbena cakkhunāti etthāpi eseṇa nayo. Sabbaso jāti khīyati etenāti jātikkhayo, aggamaggo, tena pattabbattā āpannattā ca jātikkhayo arahattaṃ. Jānitvā vositavosaṇoti vijānitabbaṃ catusaccadhammaṃ maggaññāṇena jānitvā soḷasannampi kiccānaṃ vositavosaṇo.

Uppattiṃ dīpetvāti pāyasadānassa āgamaṇam pakāsetvā. Gāthāhi abhigīṭanti dvīhi gāthāhi mayā abhigīṭam. Abhuñjitabbanti bhuñjitum na yuttaṃ. “Abhojaneyya”nti kasmā vuttaṃ, nanu bhagavato ajjhāsaya accantameva suddhoti? Saccametaṃ, brāhmaṇo pana pubbe adātukāmo pacchā gāthā sutvā dhammadesanāya muduhadayo hutvā dātukāmo ahosi, tasmā taṃ bhikkhūnaṃ anāgate dīṭṭhānugatiāpajjanattham paṭikkhipi. Tathā hi anantarasutte kasibhāradvājasutte ca

evameva paṭipajji. Tenāha “tvam brāhmaṇā”tiādi. Kilañjamhi...pe... pakāsitāti etena gātham uddesaṭṭhāneva ṭhapetvā bhagavā brāhmaṇassa vitthārena dhammam desesīti dasseti. Gāyanenāti gāyanakena, gānena vā. Atthañca dhammañcāti sadevakassa lokassa hitaṇceva tassa kāraṇaṇca. Sampassantānanti sammadeva passantānam. Dhammoti paveṇiāgato cārittadhammo na hoti. Bhojanesu ukkaṃsagataṃ dassetuṃ “sudhābhojana”nti āha. Dhamme satīti ariyānam ācāradhamme sati taṃ ālambitvā jīvantānam etadeva seṭṭhanti “somaṃ bhuñjeyya pāyasa”nti taṃ ārabha kathāya uppannattā.

Sallakkheti ayaṃ brāhmaṇo. Sesā paccayā niddosā te ārabha kathāya appavattitattā. Kukkucavūpasantanti aggiāhitapadassa viya saddasiddhi veditabbā. Annena pānenāti lakkhaṇavacanametam yathā “kākehi sappi rakkhitaṃ”nti. Tenāha “desanāmetameta”nti. Bahusassaphaladāyakaṃ sukhetaṃ viya paṭiyattanti sammā kasanabījānaukānayanāpanayanādinā susajjitaṃ khettaṃ viya sīlādiḡavisesasampādanena paṭiyattaṃ puññakkhettaṃ etaṃ.

Aggikasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Sundarikasuttavaṇṇanā

195. Ānetvā hunitabbato āhuti. Sappimadhupāyasādīhi aggim juhoti etthāti aggihuttaṃ, sādhiṭṭhānam veditabbaṃ. Tenāha “agyāyatana”ntiādi. Suvisodhito cassāti nihīnājātikānam anena suṭṭhu visodhito ca bhavēyya. “Me”ti padaṃ ānetvā sambandho.

Aphalam karotīti ito paṭṭhāya yāva demīti padaṃ. Tāva anantarasuttavaṇṇanāya āgatasadisamevāti peyyālavasena ṭhapesi, na sappisaṅkhāraṭṭhapanam. Himapātassa ca sītavātassa ca paṭibāhanatthanti akāraṇametanti taṃ anādiyitvā aññameva sukāraṇam dassetuṃ “paṭibalovā”tiādi vuttaṃ. Sañjānitvāti “nāyam brāhmaṇo”ti sañjānitvā.

Nīcakesantanti rassakesantaṃ. Brāhmaṇānam suddhiatthā sikhāti āha “pavattamattampi, sikhāṃ adisvā”ti, “paramahaṃsaparikkhādīnā”ti keci.

Akāraṇam dakkhiṇeyyabhāvassa jāti adakkhiṇeyyabhāvaheṭūnam pāpadhammānam apaṭikkhepabhāvato. Etanti sīlādibhedaṃ caraṇam. Dakkhiṇeyyabhāvassa kāraṇam adakkhiṇeyyabhāvakārapāpadhammānam tadanāgādivasena pajahanato. Assāti brāhmaṇassa. Tamatthanti taṃ dakkhiṇeyyabhāvassa kāraṇatāsaṅkhātamattaṃ upamāya vibhāvento. Sālādikaṭṭhā jātovāti sālādivisuddhakaṭṭhāva jāto. Sāpānadoṇiādiavisuddhakaṭṭhā jāto aggikiccaṃ na ca na karoti. Evanti yathā aggi yato kutoci jātopi aggikiccaṃ karotiyeva, evaṃ caṇḍālakuḷādīsu jātopi dakkhiṇeyyo na na hoti ḡṇasampadāvasena ariyānam vaṃse pajātattāti āha “ḡṇasampattiyā jātimā”ti. Dhitiyā ḡṇasampattiyā pamukhabhāvaṃ dassetuṃ “so hī”tiādi vuttaṃ. Tattha dhitiyāti vīriyena. Tañhi anuppannānam kusalaḡhammānam uppādanaparibrūhanehi te dhāreti. Hiriyā dose nisedheti, sammadeva pāpānam jigucchane sati tesam pavattiyā avasaro eva natthi. Monadhammena ñāṇasaṅkhātena ottappadhammena. Kāraṇākāraṇajānanakoti tesam tesam dhammānam yathābhūtaṃ ṭhānam, pāpadhammānam vā vipakārasabhāvaṭṭhānam jānanako.

Paramatthasaccena nibbānena ārammaṇapaccayabhūtena ariyamaggena danto. Indriyadamenāti tato eva ariyena indriyasamvarena upagato. Vidanti tehi saccānīti vedā. Maggavedānaṃ antanti ariyaphalaṃ. Kilesānaṃ antanti tesam anuppādanirodhaṭṭhānaṃ. Yaññoti aggaphalaṃ. Niratthakanti aphalaṃ tesam anāgamanato, āgatānampi aggadakkhiṇeyyābhāvato. Juhati deti.

Suyiṭṭhanti sudānaṃ aggadakkhiṇeyyalābhena. Suhutanti tasseva vevacanaṃ. Atha vā suyiṭṭhanti suṭṭhu sammadeva yiṭṭhaṃ sāre upanītaṃ mama idaṃ deyyavatthu. Suhutanti etthāpi eseva nayo.

Upaḥaṭamatteti brāhmaṇena “bhuñjatu bhava”nti upanītamatte. Nibbattitojamevāti savatthukaṃ aggahetvā vatthuto vivecitaojameva. Tena taṃ sukhumattaṃ gatanti taṃ habyasesaṃ sabbaso sukhumabhāvaṃ gatanti ojāya anolārikatāya purimākāreneva paññāyamānataṃ sandhāya vuttaṃ, na pana ojāya eva kevalāya gahaṇaṃ sandhāya. Sā hi avinibbhogavuttitāya visuṃ gaṇhituṃ na sakkā, tasmā devatāhipi savatthukā gayhati. Manussānaṃ vatthūti karajakāyamāha. Olārikavatthutāya devānaṃ viya gahaṇī na tikkhāti dibbojasammissatāya sammā pariṇāmaṃ na gacchati. Sukhumāpi samānā dibbojā tena pāyasena missitā olārikasammissatāya sukhumavatthukānaṃ devānaṃ sukhadā na hotīti imamatthaṃ dasseti “goyūse panā”tiādīnā. Paribhogavatthuno olārikatāya vā devānaṃ dukkaraṃ sammā pariṇāmetuṃ, dibbojāya garutarabhāvena manussānaṃ. Tenāha bhagavā “na khvāha”ntiādi. Samāpatticittasamuṭṭhitā tejodhātu jhānānubhāvasantejitā tikkhatarā hotīti vuttaṃ “atṭha...pe... pariṇāmeyyā”ti. Bhagavato pana suddheneva pariṇamatīti vuttaṃ “pākatikenevā”ti, jhānānubhāvappattena jhānena vinā sabhāvasiddheneva.

“Appaharite”ti ettha appa-saddo “appiccho”tiādīsu viya abhāvatthoti āha “appahariteti aharite”ti. Pātisatepi pāyase. Na āluḷatīti na āvilāṃ hoti. Anāgantāva gaccheyya “attanāpi na paribhuñji, aññesaṃ na dāpesi, kevalaṃ pāyasaṃ nāsesi”ti domanassappatto.

Dāru samādahānoti dāruhariddi dārusmiṃ tassa dahanto. Yadītiādi dārujhāpanassa bahiddhabhāvasādhanaṃ asuddhahetūnaṃ paṭipakkhābhāvato tassa. Khandhādīsu kusālāti tesu sabhāvato samudayato atthaṅgamato assādato ādīnavato nissaraṇato jānanato chekā paṇḍitā. Ñāṇajotinti ñāṇamayam jotim. Jālemīti pajjalitaṃ karomi. Niccaṃ pajjalitaggi sabbatthakameva vigatasammohandhakāratāya ekobhāsabhāvato. Sabbaso vikkhepābhāvato nikkasamāhitatto. Evaṃ vadatīti caritaṃ brahmacariyaṃ gahetvā carāmīti evaṃ vattamānaṃ viya vadati āsannataṃ hadaye ṭhapetvā.

Khāribhāroti khāribhārasadiso. Tenāha “yathā”tiādi. Khandhena vayhamānoti kāje pakkhipitvā khandhena vayhamāno. Pathaviyā saddhiṃ phuseti bhārassa garukabhāvena kājassa pariṇāmanena. Mānena attano jātiādīni paggaṇhato aññassa tāni na sahatīti āha - “tattha tattha issaṃ uppādento”ti, tattha tattha jātiādimānavatthusmiṃ garutaraggahaṇena saṃsīdeyyāti adhippāyo. Kodho dhūmoti yathāpi bhāsuro aggi dhūmena upakkiliṭṭho, evaṃ kodhena upakkiliṭṭho. Ñāṇaggīti tassa kodho dhūmo. Musāvādova mosavajjaṃ. Yathā ñāṇe sati musāvādo natthi, evaṃ musāvāde sati ñāṇampīti tena taṃ nirodhitam viya hotīti āha - “musāvādena paṭicchannaṃ ñāṇa”nti. Yathā sujāya vinā brāhmaṇānaṃ yāgo na ijjhati, evaṃ

pahūtajivhāya vinā satthu dhammayāgo na ijjhatīti jivhā sujāpariyāyā vuttā. Joti
ṭhiyati etthāti jotitṭhānaṃ vedi, yaṃ aggikuṇḍaṃ. Sattānaṃ hadayaṃ jotitṭhānaṃ
ñānaggino tattha samujjalanato. Attāti cittaṃ “āhito ahaṃ māno etthā”ti katvā.

Dhammo rahadoti assaddhiyādiālasiyābhāvato kilesamalapakkhālanato
paramagginibbutāvahanato ariyamaggadhammo anāvilo rahado.
Heṭṭhupariyavālukāti viparivattitavālukā hutvā. Āluḷāti ākulajātā. Paṇḍitānaṃ
pasatthoti paṇḍitānaṃ purato seṭṭho. Seṭṭhabhāvena santo pāsaṃso hutvā kilese
bhindati samucchindatīti sabbhīti vuccati. Tenāha “uttamaṭṭhenā”ti. Tathā cāha
bhagavā “maggānaṭṭhaṅgiko seṭṭho”ti.

Vacīsaccanti iminā “caturaṅgasamannāgatā vācā superisuddhā hotī”ti sammāvācaṃ
dasseti. Saccasaṃyamapadehi dassitā maggadhammā idha “dhammo”ti adhippetāti
āha - “dhammoti iminā...pe... dassetī”ti. Maggasaccaṃ gahitaṃ anantaragāthāya
anekehi visesetvā vuttattā. Atthatoti pubbaṅgamattādiatthato. Tāya hi sakiccaṃ
karontiyā itare sabbepi tadanuvattikā honti. Taggatikattāti sammādiṭṭhiyā
upakāraḥbhāvena tāya samānagatikattā. Ārammaṇaṅhi vitakkenāhaṭaṃ paññā
vicinituṃ sakkoti. Tathā hi so paññākkhandhena saṅghaṃ gato. Dhammoti
sabhāvato samādhī gahito, itare dve tadupakāratā. Tathā hi “evaṃdhammā te
bhagavanto”tiādīsu samādhī “dhammo”ti vutto. Paramatthasaccaṃ gahitaṃ
sabbesaṃ seṭṭhabhāvato. Yathāha - “yāvatā, bhikkhave, dhammā saṅkhatā vā
asaṅkhatā vā, virāgo tesāṃ aggamakkhāyatī”ti. Atthatoti tato eva paramatthato,
anantaraṃ vuccamānānaṃ vā maggadhammānaṃ ārammaṇabhāvato. Pañcaṅgāni
gahitāni tāsāṃ maggabhāvato. Tīṇi aṅgāni. Brahmācariyaṃ nāmāti etaṃ
nibbānagāmi uttamaṭṭhena maggabrahmācariyaṃ nāma. Majjhe sitāti
līnuddhaccādiāntadvayavivajjanena majjhe majjhimapaṭipadābhāvanaṃ nissitā.
Sassatucchedaggahaṇaṃ hettha padhānatāya nidassanaṃmattaṃ. Seṭṭhappattīti
seṭṭhabhāvappatti. Ta-kāro padasandhikaroti “sa ujubhūtesū”ti vattabbe majjhe ta-
kāro padasandhikaro, “sa dujjubhūtesūti keci paṭhanti, tesāṃ da-kāro
padasandhikaro. Sa-iti sundariko brāhmaṇo vuttoti katvā āha “sa tva”nti, so tvanti
attho. Dhammo sārīyo paridhānabhūtā alaṅkāra etassāti dhammasārī. Atha vā
dhammehi sārītavāti dhammasārī, tehi sāretvā ṭhitavāti attho. Tenāha
“kusaladhammehī”tiādī.

Sundarikasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Bahudhītarasuttavaṇṇanā

196. Samantatoti dakkhiṇavāmānaṃ vasena samantato. Ūrubaddhāsananti ūrūnaṃ
bandhanavasena nisajjanaṃ. Dvinnaṃ ūrūnaṃ aññamaññābandhanavasena
ābhujitākāraṃ sandhāyāha “ābhujitvāti bandhitvā”ti. Heṭṭhimakāyassa anujukaṃ
ṭhapanāṃ nisajjāvacaṇeneva bodhanti “ujuṃ kāya”nti ettha kāya-saddo
uparimakāyavisayoti āha “uparimaṃ sarīraṃ ujukaṃ ṭhapetvā”ti. Taṃ pana
ujukaṭṭhapanāṃ sarūpato payojanato ca dassetuṃ “aṭṭhārasā”tiādī vuttaṃ.
Parimukhanti ettha pari-saddo abhisaddena samānatthoti āha
“kammaṭṭhānābhīmukha”nti, bahiddhā puthuttārammaṇato nivāretvā
kammaṭṭhānaṃyeva purekkhatoti attho. Pariggahaṭṭho “pariṇāyikā”tiādīsu viya.
Mukhanti niyyānaṭṭho “suññatavimokkhamukha”ntiādīsu viya. Paṭipakkhato
niggamanaṭṭho hi niyyānaṭṭho, tasmā pariggahitaniyyānanti sabbathā

gahitasammosaṃ pariccattasammosaṃ satim katvā paramaṃ satinepakkam
upaṭṭhapetvāti attho. Chabbaṇṇā...pe... nisīdi brāhmaṇassa pasādasañjānanattham.
Aṭavimukhā caramānāti gocaraṃ gaṇhantā.

Ajjasatṭhinti ajja channaṃ pūraṇī satṭhī divasavutti, ajja ādiṃ katvā cha divaseti
attho. Accantasamyoge cetam upayogavacanaṃ. Ajja chadivasamattakāti ajjato
chaṭṭhadivasamattakā. Lāmakāti nihīnā nipphalā. Tenāha “tilakhāṇukā”tiādi.

Ussāhenāti uddham uddham pasārena abhibhavanena. Tam pana nesaṃ
abhibhavanaṃ dassetuṃ “kaṇṇanaṅguṭṭhādīnī”tiādimāha.

“Uppāṭakapāṇakā”ti tacam uppāṭetvā viya khādakapāṇakā ūkāmaṅgulādayo.

Kaḷārapiṅgalāti nikkhantapiṅgalakkhikā, kaḷārapiṅgalāti vā rattagattā ca
piṅgalacakkhukā ca. Tilakāhatāti āhatatilakā, tilappamāṇehi bindūhi samantato
santhatasarīrā.

Paṭigāthāhi brāhmaṇassa dhammadesanaṃ vaḍḍhesīti pakatiyā tassa attanā
kathetabbaṃ dhammadesanaṃ pabbajjāguṇakittanavasena sattahi vaḍḍhesi.
Pabbajitvāti iṇāyikānaṃ attano palibodham tathā tathā jānāpetvā pabbajitvā.

Yathā ca tattha bhagavā paṭipajji, tam dassetuṃ “puna divase”tiādi vuttaṃ.

Tam tam kulagharaṃ pesetvāti tam tam tassa brāhmaṇassa dhītaraṃ tassa
tassānucchavikassa brāhmaṇassa dento tam tam kulagharaṃ pesetvā
brāhmaṇadhamme garukaraṇābhāvato.

“Natṭhe mate pabbajite, napuṃsakepi bhattari;
Itthiyā patisetṭhāya, na añño pati icchiyo”ti. -

Ayañhi brāhmaṇadhammo. Ayyikaṭṭhāneti mātāmahiṭṭhāne ṭhapesi satthu
cittārādhana vasenāti.

Bahudhītarasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṭhamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Upāsakavaggo

1. Kasibhāradvājasuttavaṇṇanā

197. Dakkhiṇāgirisminti dakkhiṇāgirijanapade, tasmim dakkhiṇāgirijanapade
dakkhiṇāgirivihāre. Khandhesu ṭhapetvā yuge yottehīti yottarajjūhi yuttāni payojitāni
icceva attho.

Paṭhamadivaseti vapanadivasesu paṭhamadivase āraddhadivase. Pañcaṅgānipi
paripuṇṇāni, pageva itaraṅgānīti dassetuṃ “paripuṇṇapañcaṅgā”icceva vuttaṃ.
Haritālamano silāañjanehi uratthanādīsu ṭhapitattā ābhāya ujjalagattā. Avasesā
balībaddā. Kilantagoṇaṃ mocetvā akilantassa yojanaṃ kilantaparivattanaṃ.

Sīhakuṇḍalānīti sīhamukhakuṇḍalāni. Brahmaveṭhananti brahmuno veṭhanasadisaṃ,
assanakhaveṭhanasadisanti attho.

Buddhānaṃ kiccāni kālavasena vibhattāni pañca kiccāni bhavanti. Purebhattachiccanti bhattato pubbe buddhena kātabbakiccaṃ. Vītināmetvāti phalasamāpattiyā kālaṃ vītināmetvā. Kadāci ekotiādi tesam tesam vineyyānaṃ vinayanānurūpapaṭipattidassanaṃ. Pakatiyāti pakatibuddhavesena. Buddhānaṃ hi rūpakāyassa asītianubyañjanapaṭimaṇḍita-bāttiṃsamahāpurisa- lakkhaṇa- kāyappabhā-byāmapabhā-ketumālāvicittatā buddhaveso. Kadāci anekehi pāṭihāriyehi vattamānehīti iminā pāramīnaṃ nissandabhūtāni pāṭihāriyāni rucivaseneva pakāsanakāni bhavanti, na sabbadāti dasseti. Evañca katvā “indakhīlassa anto ṭhapitamatte dakkhiṇapāde”tiādivacanaṃ samatthitaṃ hoti. Bhagavato kāye pītarasmīnaṃ yebhuyyatāya “suvaṇṇarasasiñcanāni viyā”ti vatvā kāyamhi nīlādirasmīhi taṃ taṃ pītamissitaṃ sandhāya “vicitrapaṭaparikkhittāni viya cā”ti vuttaṃ. Madhurenākārena saddaṃ karonti tuṭṭharavaravanato.

Tatthāti vihāre. Gandhamaṇḍalamāḷeti hatthena kataparibhaṇḍe samosaritagandhapupphadāme maṇḍalamāḷe.

Upaṭṭhāneti pamukhe. “Ovadati”ti vatvā tatthovādaṃ sāmāññato dassetuṃ, “bhikkhave”tiādi vuttaṃ. Sampattīti cakkhādiindriyapāripūri ceva hatthādisampadā ca. Samassāsita kāyo kilamathavinodanena. “Tañca kho samāpajjanenā”ti vadanti. Dutiyabhāgeti iminā aparabhāgaṃ tayo bhāge katvā tattha purimabhāgaṃ seyyanisajjāvasena samāpattīhi vītināmetīti dasseti. Lokanti rājagahādīsu yaṃ tadā upanissāya viharati, tattha aññattha vā bujjanakaṃ vineyyasattalokaṃ buddhacakkhunā voloketi. Kālayuttanti tesam indriyaparipākakālānurūpaṃ. Samayayuttanti tasseeva vevacanaṃ. Samayayuttanti vā tehi ājānitabbavisesapaṭilābhānurūpaṃ.

Paṭisallīnoti kālāparicchedaṃ katvā samāpattiṃ samāpanno. Adhippāyaṃ sampādentō taṃ avirādhento, ajjhāsāyānurūpanti attho.

Sakala...pe... devatāyoti ettha lokadhātusākalyaṃ daṭṭhabbaṃ, na devatāsākalyaṃ. Na hi mahāsamaye viya sabbadā majjhimayāme dasasahassacakkavāḷe sabbattha sabbā devatā satthu samīpaṃ upagacchanti. Kilāsubhāvo kilamatho.

Vihārācīvaraparivattanavasenāti vihāre nivatthanivāsanaparivattanavasena. Ādiyitvāti pārupanavasena gahetvā. Tenāha “dhāretvā”ti. Bhikkhācāranti bhikkhatthaṃ caritabbaṭṭhānaṃ.

Atirocamānanti taṃ taṃ atikkamitvā samantato sabbadisāsu virocamānaṃ. Sarīrappabhanti attano sarīrappabhaṃ. Jaṅgamaṃ viya padumasaranti ratanamayakiñjakkaṃ rajatamayakaṇṇikaṃ samantato samphullitakañcanapadumaṃ sañcārimasaraṃ viya. Gaganatalanti abbhamaḥkādiupakkilesavigamena suvisuddhaākāsatalaṃ viya. Tampi hi tārāgaṇakiraṇajālasamujjalatāya samantato virocati. Kanakasikharanti kanakagirisikharaṃ. Siriyā jalamānanti sabbaso anavajjāya sabbākārena paripuṇṇakāyatāya anaññasādhāraṇāya rūpakāyasiriyā samujjalaṃ, yassā rucirabhāvo viddhe vigatavalāhake puṇṇamāsiyaṃ paripuṇṇakalamanomamaṇḍalaṃ candamaṇḍalaṃ atirocati, pabhassarabhāvo sahasaramsikirāṇatejojālasamujjalaṃ sūriyamaṇḍalaṃ abhibhavati, hemasaṃujjalabhāvo tadubhaye abhibhuyya pavattamānaṃ ekakkaṇe dasasahassilokadhātuvijjotanasamattha-mahābrahmuno pabhāsamudayaṃ abhivihacca bhāsati tapati virocati.

visesakāraṇabhāvato virūhanasamatthe sārāphale niruḷho bījasaddo tadatthasiddhiyā mūlādīsipi kesuci pavattatīti tato nivattanatthaṃ ekena bīja-saddena visesetvā vuttaṃ “bījabīja”nti “dukkhadukkhaṃ rūparūpa”nti ca yathā. Evampi iminā atthena imassapi nippariyāyova bījabhāvoti dassento āha “taṃ sabbampi...pe... gacchatī”ti.

Idāni kathañci vattabbe saddhāya opammatte bīje saddhāya bījabhāvaṃ vibhāvetuṃ “tattha yathā”tiādi āraddhaṃ. Kāmaṃ saddhūpanisaṃ sīlaṃ, tathāpi samādhissa viya sabbesampi anavajjadhammānaṃ ādimūlabhāvato saddhāyapi patitṭhā hotīti āha “hetṭhā sīlamūlena patitṭhātī”ti. Yasmā sabbasseva puggalassa saddhāvasena samathavipassanārambho, tasmā sā “upari samathavipassanaṅkuram utṭhāpetī”ti vuttā. Tanti dhaññabījaṃ. Pathavirasaṃ āporasanti sasambhārapathaviāpesu labbhamānaṃ rasaṃ. Gahetvāti paccayaparamparāya gahetvā.

Dhaññaparipākagahaṇatthanti dhaññaparipākanibbattiatthaṃ. Rasanti saddhāsīlamūlahetusamathavipassanābhāvanārasaṃ ādiyitvā. Ariyamaggañālenāti ariyamaggasotena ariyaphaladhaññaparipākagahaṇatthanti ariyaphalameva dhanāyitabbato dhaññaṃ tassa nibbattiatthaṃ. Dhaññanālaṃ nāma kaṇḍassa nissayabhūto pacchimadeso, kaṇḍo tabbhantaro taṃnissayoyeva daṇḍo. Pasavo nāma pupphaṃ. Vuddhinti avayavapāripūrivaseṇa vuddhiṃ. Virūḷhinti mūlasantānadaḷhatāya viruḷhataṃ. Vepullanti pattanāḷādīhi vipulabhāvaṃ. Khīraṃ janetvāti taruṇasālāṭukabhāvappattiyā taṇḍulassa bījassa bījabhūtaṃ khīraṃ uppādetvā. Esāti saddhā. Patitṭhahitvāti kammaṭṭhākaṃ kammaṭṭhākaṃ sammādiṭṭhisahitena ādito pavattasīlamattena patitṭhahitvā. Vuddhintiādīsū supariuddhāhi sīlacittavisuddhīhi vuddhiṃ, diṭṭhikaṅkhāvitaraṇavisuddhīhi virūḷhiṃ.

Maggāmaggaṭṭipadāññānadassanavisuddhīhi vepullaṃ patvā.

Ñānadassanavisuddhikhīranti sādurasasuvisuddhibhāvato ñānadassanavisuddhisāṅkhātāṃ khīraṃ janetvā. Aneka...pe... phalanti anekapaṭṭisambhidā-anekābhiññānaparipuṇṇaṃ arahattaphalasīsaṃ nipphādeti.

Bījakiccakaraṇatoti bījakiccassa karaṇato. Yañhi taṃsadisassa visadisassa ca attano phalassa patitṭhāpanasambandhananipphādanasaṅkhātāṃ bījassa kiccaṃ, tassa karaṇato nibbattanato “evaṃ saddhā bījakicca”nti vuttaṃ. Iminā anaññasādhāraṇaṃ saddhāya kusaladhammānaṃ bījabhāvaṃ dasseti. Sā cātiādinā tamevatthaṃ samattheti. Idāni tattha āgamaṃ dassento “saddhājāto”tiādimāha. Tena yathā sappurisūpanissayassa saddhammassavanassa ca, evaṃ anavasesāya sammāpaṭṭipattiyā saddhā mūlakāraṇanti dasseti.

Indriyaṃvarā vīriyañca akusaladhamme, dukkarakārikā dhutaṅgañca akusaladhamme ceva kāyañca tapati vibādhatīti tapoti vuccati. Indriyaṃvarā adhippeto vīriyassa dhorayabhāvena gayhamānattā, itaresaṃ vuṭṭhibhāvassa anuyuñjamānattā. Ādi-saddena kalalaṅgāravuṭṭhiādīnaṃ saṅgaho. Samanuggahitanti upagataṃ. Viruhanāmilāyananipphattivacanehi dhaññabījasantānassa viya tesāṃ vuddhiyā saddhābījasantānassa tapovuṭṭhiyā ādimajjhapariyosānesu upakārataṃ dasseti.

Purimāpadesupīti api-saddena parāpadesupīti attho daṭṭhabbo “hirī me īsā, mano me yotta”nti icchitattā, “sati me”ti ettha me-saddo ānetvā yojetabbo. Udakampi tāva dātābbaṃ hoti nadītaḷākādito ānetvā. Vīriyabalābadde catubbidhe yojetvā. Niccākālaṃ atthīti vacanaseso.

Saha vipassanāya maggapaññā adhippetā amatapphalāya kasiyā adhippetattā. Vipassanā paññā cāti duvidhāpi paññā upanissayā hoti viṣiṭṭhabhāvato. Tenāha “yathā hī”tiādi. Paññāti pakārehi jānātīti paññā. Paññavataṃ paññā purato hoti yonisomanasikārassa visesapaccayabhāvato, saha-jātādhipatīsu ca ukkaṭṭhabhāvato. Sirīti sobhaggaṃ. Sataṃ dhammā saddhādayo, anvāyikāti anugāmino. Īsābaddhā hotīti hirisaṅkhātāisāya baddhā hoti, paññāya kadāci appayogato manosīsenā samādhī idha vuttoti āha “manosaṅkhātassa samādhīyottassā”ti. Samaṃ upanetvā bandhitvā baddharajjukattā samādhīyottaṃ. Ekato gamananti līnaccāraddhasaṅkhātāṃ ekapassato gamanaṃ vāreti. Majjhimāya vipassanāvīthiyā paṭipādanato kāyādisu subhasukhaniccattabhāvavigamane paññāya visesapaccayā satīti vuttaṃ - “satīyuttā paññā”ti tassā sativippayogāsabbhāvato. Santatighanādīnaṃ ayaṃ viseso - purimāpacchimānaṃ dhammānaṃ nīrantaratāya ekībhūtānaṃ viya pavatti santatighanātā, ekasamūhavasena ekībhūtānamiva pavatti samūhaghanātā, dubbīññeyyakiccabhedavasena ekībhūtānamiva pavatti. Kiccaghanātā, ekārammaṇavasena ekībhūtānamiva pavatti ārammaṇaghanātā. Sabbesaṃ, sabbāni vā kilesānaṃ mūlasantānakāni sabba...pe... santānakāni. Anuppayogo hi attho. Padāletīti bhīndati samucchīdati. Sā ca kho “padāletī”ti vuttā lokuttarāva paññā anusayappahānassa adhippetattā. Santatighanādībhedanā pana lokiyāpi hoti vipassanāvasena ghanavinibbhogassa nipphādanato. Tenāha “itarā pana lokikāpi siyā”ti.

Hirīyatīti lajjati, jigucchatīti attho. Tasmā “pāpakehi dhammehī”ti nissakkavacanaṃ daṭṭhabbaṃ, hetumhi vā karaṇavacanaṃ. Ottappampi gahitameva, na hi lajjanaṃ nibbhayaṃ pāpabhayaṃ vā alajjanaṃ atthīti. Rukkhalatṭhīti rukkhadaṇḍo. Tena padesena kasanato visesato naṅgalanti vuccatīti āha “īsā yuganaṅgalaṃ dhāretī”ti. Kāmaṃ paññārahitā hirī atthi, hirirahitā pana paññā natthevāti āha “hiri...pe... abhāvato”ti. Sandhiṭṭhāne kampanābhāvato acalaṃ. Thirabhāvena asithilaṃ. Hiripaṭibaddhapaññā paṭipakkhavasena ca asithilabhāvena ca acalā asithilāti āha “abbokīṇṇā ahirikenā”ti. Nāliya minamānapuriso viya ārammaṇaṃ munāti paricchedato jānātīti mano. Manosīsenāti manaso apadesena. Taṃsāmpayuttoti iminā kuntasahacaraṇato puriso kunto viya manasahacaraṇasamādhī “mano”ti vuttoti dasseti. Sārathināti kassakena. So hi idha balībaddhānaṃ sārāṇato pācanaṃ “sārathī”ti adhippeto. Ekābandhananti ekābaddhakaraṇaṃ. Sakakicceti sakakiccena yutte. Tena hi īsādīsu yathārahaṃ bandhitvā ekābaddhesu katesu naṅgalesu kiccaṃ ijjhati, no aññathāti taṃ “sakakicce paṭipādetī”ti vuttaṃ. Avikkhepasabhāvenāti attano avikkhepasabhāvena. Bandhitvāti saha-jātādīpaccayabhāvena attanā sambandhitvā. Sakakicceti hirīdīhi yathāsakaṃ kattaḃbe kicce.

Cirakatādimatthanti cirabhāsītampi atthaṃ. Sarati anussarati kāyādiṃ asubhādito nijjhāyati. Phāletīti padāletī. Pājenti gamentīti taṃ pājanaṃ. Idha imasmiṃ sutte “pācana”nti vuttaṃ ja-kārassa ca-kāraṃ katvā. Phālapācananti imamatthaṃ dassetuṃ “yathā hi brāhmaṇa...pe... satī”ti vuttaṃ. Idāni tamatthaṃ vitthārato dassento “tattha yathā”tiādimāha. Naṅgalaṃ anurakkhati bhijjanaphālanato. Purato cassa gacchatīti assa naṅgalassa kassane bhūmiyā vilikhane purato gacchati pubbaṅgamā hoti. Gatiyoti pavattiyo. Samanvesamānāti saraṇavasena gavesamānā. Ārammaṇe vā kāyādiḥ upaṭṭhāpayamānā asubhādivasena paññānaṅgalaṃ rakkhati. Sabhāvāsabhāvūpagame phālo viya naṅgalassa “ārakkhā”ti vuttā “sabbānatthato satī rakkhatī”ti katvā. Tathā hesā ārakkhapaccupaṭṭhānā. Cirakatacirabhāsītānaṃ asammusānavasena satī paññānaṅgalassa purato hotīti vatvā tassa puratobhāvaṃ

dassetum “sati...pe... no pamuṭṭhe”ti āha. Satiparicīti satiyā paṭṭhāpīte.
“Upaṭṭhāpīte”tipi pāṭho, ayamevattho. Saṃsīditum na detīti sakiccakiriyāya
saṃsīdanam kātum na deti. Kosajjasāṅkhātā saṃsīdanam kosajjasāṃsīdanam.

Pātimokkhasaṃvarasīlam vuttam kāyikavācasikasāmyamassa kathitattā. Āhāre udare
yatoti paribhuñjitabbaāhāre saṃyatabhāvadassanena paribhuñjitabbatāya catūsūpi
paccayesu saṃyatabhāvo dīpitoti āha “āhāramukhenā”tiādi. Saṃyatabhāvo cettha
paccayahetu anesanābhāvoti vuttam “nirupakkilesoti attho”ti. Bhojanasaddo
āhāraparibhoge niruḥhoti katvā vuttam “bhojane mattaññutāmukhenā”ti.
Paribhuñjanaṭṭhena pana bhojanasaddamukhenāti vutte adhippetattho labbhateva.
Tenāti kāyaguttātiādivacanena. Na vilumpantīti “dīpeti”ti padaṃ ānetvā sambandho.

Dvīhākārehīti adīṭṭhādīnam adīṭṭhādivasena dīṭṭhādīnañca dīṭṭhādivasenāti evaṃ
dvippakārehi. Avisamvādanam avitathakathanam. Chedanam mūlappadesa
nikantanam. Lunanam yattha katthaci chedanam. Uppāṭanam ummūlanam. Asitenāti
dattena, lāyitenāti attho. Visamvādanasaṅkhātānam tiṇānam, aṭṭhanam
anariyavohārānanti attho. Yathābhūtaññanti nāma rūpaparicchedakaññam.
Saccanti veditabbaṃ aviparītavuttikattā “chedakam” chindanakam. Niddānanti
niddāyakam. Idameva saccam moghamaññanti dīṭṭhi “dīṭṭhisacca”nti vuccati. Dvīsu
vikappesūti bhāvakattusādhanavasena dvīsu vikappesu. “Niddāna”nti
upayogavaseneva attho.

Sīlameva “soracca”nti vuttam “pāṇātipātādīhi suṭṭhu oratassa kamma”nti katvā.
Saṅkhāradukkhādīnam abhāvato sundarabhāvato sundare nibbāne
ārammaṇakaraṇavasena ratattā surato, arahā. Tassa bhāvo soraccam, arahattam.
Appamocanameva accantāya pamocanam na hoti.

Yadaggena vipassanāya paññāya taṃsahagatavīriyassa ca naṅgaladhorayhatā,
tathāpavattakusalabhāvanāya ca kasibhāvo ca, tadaggena tato puretaram
pavattapaññāvīriyapāramīnam naṅgaladhorayhatā, tathāpavattakusalabhāvanāya ca
kasibhāvo veditabboti dassento “yathā hī”tiādimāha. Dhuram vahatīti dhorayham.
Yathāvuttam ghananti asmimānādibhedam ghanam. Vahitabbā ādibhūtā dhurā
etesam atthīti dhurā, purimadhuravāhakā. Taṃmūlakā aparam dhuram vahantā
dhorayhā. Dhurā ca dhorayhā ca dhuradhorayham ekattavasena. Vahantanti
kasanena pavattantam.

Kāmayogādīhi yogehi khemattā anupaddavattā. Tam nibbānam adhikicca uddissa.
Vāhīyati vipassanāya sahatam. Abhimukham vāhīyati maggapariyāpannam.
Khettaḷakoti khettaṃariyādam. Dīṭṭhekaṭṭheti dīṭṭhiyā sahaṇātekaṭṭhe pahānekaṭṭhe
ca. Oḷāriketi uparimaggavajjhe upādāya vuttam, aññathā dassanapahātabbāpi
dutiyaṃmagavajjhehi oḷārikāti. Aṇusahagateti aṇubhūte. Idam heṭṭhimamaggavajjhe
upādāya vuttam. Sabbakilese avasiṭṭhasabbakilese pajahantam anivattantam
gacchati puna pahātabbatāya abhāvato. Anivattantanti na nivattantam, yathā
nivattanam na hoti, evam gacchatīti attho. Tenāha “nivattanarahita”ntiādi. Etam
pana tava dhuradhorayham.

Evamesā kasīti yathāvuttassa paccāmasanam. Tenāha “nigamanam karonto”ti.
Vuttasseva hi atthassa puna vacanam. Paññānaṅgalena satiphālam ākoṭetvāti
paññāsaṅkhātēna naṅgalena saddhim satiphālassa ekābaddhabhāvakaraṇena
ākoṭetvā. Kaṭṭhāti ettha “kasī”ti padaṃ ānetvā sambandhitabbaṃ “kaṭṭhā kasī”ti.
Kammapariyosānanti yathāvuttakasikkamassa pariyaṇabhūtam. Yadihi pubbe

“pañña me yuganaṅgala”ntiādinā attuddesikavasenāyaṃ amatapphalā kasi dassitā, mahākāruṇikassa pana bhagavato desanā sabbassapi sattanikāyassa sādharmaṇā evāti dassento “sā kho panesā”tiādimāha.

Divaseyevāti taṃdivase eva. Ādimāhāti ettha ādi-saddena kathāpariyosāne pāṭhapadeso gahitoti tadanāṃ “evaṃ vutte”tiā dipāṭhaṃ sandhāya “tato parañcā”ti āha.

Kasibhāradvājasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Udayasuttavaṇṇanā

198. Etaṃ vuttanti “odanena pūresī”ti etaṃ vacanaṃ vuttaṃ. “Gahetuṃ samattho nāma nāhosīti bhagavato adhiṭṭhānabalenā”ti vadanti. Taṃ brāhmaṇaṃ vinetukāmatāya kira bhagavā tathā akāsi.

Upārambhabhayenāti parūpavādabhayena. Avatvāva nivatto “abbhāgatopi pāsaṇḍo vācāmattepi na pūjetabbo”ti brāhmaṇadhamme vuttattā. Pakkantoti brāhmaṇassa dhammaṃ avatvā pakkanto brāhmaṇassa na tāva ñāṇaṃ paripakkanti. Etaṃ vacanaṃ...pe... magamāsi “punappunañceva vapanti bīja”ntiādinā dhammaṃ kathetuṃ avassaṃ ākaṅkanto. Pakārato kassatīti pakatṭhako, rasatāṇhāya pakatṭhoti attho. Tenāha “rasagiddho”ti.

“Punappunañceva vapanti bīja”nti imaṃ desanaṃ ārabhīti sambandho. Bījanti ca iti-saddo nidassanatto vā. Tena avayavena samudāyaṃ nidasseti. Osakkasīti saṅkocasi. Vuttanti vanaṃ kataṃ. Tasmā vuttaṃ “alamettāvatā”ti. “Vassitvā”ti vutṭhiṃ pavattetvā.

Desanā...pe... dasseti brāhmaṇena vuttaṃ ayuttavacanaṃ parivaṭṭentopi divase divase bhikkhācariyā nāma bhikkhūnaṃ kāyagatā vuttīti. Khīraṃ hatthena nayantīti vā khīranikā. Kilamatīti taṃtaṃkiccakaraṇavasena khijjati. Phandatīti anattasamāyogavasena vipphandati. Apunabbhavāyāti āyatiṃ anuppattiyā. Maggo nāmāti upāyo nāma nibbānaṃ, tasmīṃ laddhe punabbhavābhāvato. “Punappuna”nti vacanaṃ upādāya bījavapaṇādayo punappunadhammā nāma jātāti āha “soḷasa punappunadhamme desentenā”ti.

Udayasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Devahitasuttavaṇṇanā

199. Udaravātehi vātakatavijjhanatodanādivasena aparāparaṃ vattamānehi udaravātehi, tassa vā vikārehi. Nibaddhupaṭṭhākakāle pana dhammabhaṇḍāgārikova. Araññanti bhagavato bhikkhūnañca vasanaṭṭhānabhūtaṃ tapovanaṃ. Taṃ niddhūmaṃ hoti udakatāpanassapi akaraṇato. Tasmāti yasmā tassa uṇhodakavikkīṇanacariyāya jīvikākappanaṃ hoti, tasmā.

Vattametaṃ tassa patikāratthaṃ parikathādīnampi kātuṃ labbhanato. Idāni tattha kāraṇampi savisaṃsaṃ dassetuṃ “vaṇṇaṃ hī”tiādi vuttaṃ. Bhagavā hi āyasmato upavāṇassa devahitabrāhmaṇassa taṃ sambhāvitaṃ bhavissati tikicchāpaṭiyattaṃ, tāya ca attano rogassa vūpasamaṃ, tappasaṅgena ca devahitabrāhmaṇo mama santikaṃ āgantvā dhammassavanena saraṇesu sīlesu ca patitṭhahissatīti sabbamidaṃ ñatvā evaṃ “iṅgha me tvaṃ, upavāṇa, uṇhodakaṃ jānāhī”ti avoca.

Āgamanīyappaṭipadam pubbabhāgappaṭipadam pubbabhāgappaṭipattiṃ kathetum vaṭṭati anuttarimanussadhammattā. Sadevakena lokenāti anavasesato lokassa gahaṇaṃ. Phalavisesākaṅkhāya pūjetabbāti pūjanīyā, te eva idha “pūjaneyyā”ti vuttā. Tathā ādarena pūjetabbatāya sakkāriyā, ā-kārassa rassattaṃ, ri-saddassa ca re-ādesaṃ katvā “sakkareyyā”ti vuttaṃ. “Apacayeyyā”ti vattabbe ya-kāralopaṃ katvā “apaceyyā”ti vuttaṃ. Tesanti sadevakena pūjaneyyādīnaṃ. Haritunti netum.

Ettakenapīti upasaṅkamanādinā ettakena appamattakenapi katavattena ayaṃ kitti...pe... somanassajāto.

Yajamānassāti deyyadhammaṃ dentassa. Dakkhiṇāya ijjhanaṃ nāma vipulaphalabhāvoti āha “mahapphalo hotī”ti. Viditanti paṭividdhapaccakkhakataṃ. Ājānātīti vutthabhavādiṃ pariyādāya jānāti paṭivijjhati. Jānitvāti cattāri saccāni maggapaṭipāṭiyā paṭivijjhitvā. Aggappattatāya katakiccatam patto. Brāhmaṇena attanā kato kāro ca bhagavato eva paccupaṭṭhātīti tam dassento “iminā khīṇāsava yajanākārena yajantassā”ti vuttaṃ.

Devahitasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Mahāsālasuttavaṇṇanā

200. Yasmā tassa brāhmaṇassa anissayassa jiṇṇabhāvena visesato kāyo lūkho jāto, jiṇṇapilotikakhaṇḍehi saṅghaṭitaṃ pāvuraṇaṃ, tasmā “lūkhapāvuraṇo”ti padassa “jiṇṇapāvuraṇo”ti attho vutto. Pāṭiyekkanti puttesu ekameko ekamekāya vācāya visum visum.

Sampucchanaṃ nāma idha sammantananti āha “saddhiṃ mantayitvā”ti. Nandissanti abhinandiṃ. Atītatthe hi idaṃ anāgatavacanaṃ. Tenāha “nandijāto...pe... ahosi”nti. Bhussantāti nibbhussanavasena ravantā.

Vayogatanti pacchimavayaṃ upagataṃ. So pana yasmā purime dve vaye atikkamavasena gato. Pacchimaṃ ekadesato atikkamanavasena, tasmā vuttaṃ - “tayo vaye gataṃ atikkantaṃ pacchimavaye ṭhita”nti.

Nipparibhogoti jiṇṇabhāvena javaparakkamahāniyā aparibhogo na bhuñjitabbo. Khādanā apanīyatīti yavaṣaṃ adadantā tato nīharanti nāma. Theroti vuḍḍho.

Anassavāti na vacanakarā. Appatissāti patissayarahitā. Avassavattinoti na mayhaṃ vasena vattanakā. Sundarataroti upatthambhakāribhāvena sundarataro.

Puratoti upatthambhakabhāvena purato katvā. Udaḥ patiṭṭhaṃ labhati tattha patiṭṭhato thirapatiṭṭhabhāvato. Addhapatiṭṭho hi daṇḍo daṇḍadharapurisassa patiṭṭhaṃ labhāpeti.

Brāhmaṇiyoti attano brāhmaṇiyo. Pāṭiyekkanti “asukassa gehe asukassa gehe”ti evaṃ uddesikaṃ katvā visum visum. Mā niyyādehi, amhākaṃ ruccanaṭṭhānamevāti tava puttānaṃ gehesu yaṃ amhākaṃ ruccanaṭṭhānaṃ. Tatthameva gamissāmāti sabbesaṃpi etesaṃ anuggahaṃ kātukāmo bhagavā evamāha.

Tato paṭṭhāyāti sotāpatti phalapaṭilābhato paṭṭhāya. Yadatthaṃ mayaṃ imassa brāhmaṇassa mahāsampattidānādinā anuggaho kato, so cassa puttaparijanassapi attho siddhoti satthā na sabbakālaṃ tassa brāhmaṇassa puttānaṃ gehaṃ agamāsi,

te eva pana kālena kālaṃ satthu santikaṃ gantvā yathā vibhavaṃ
sakkārasammānaṃ akaṃsūti adhippāyo.

Mahāsālasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Mānatthaddhasuttavaṇṇanā

201. Mānena thaddhoti “ayaṃ kho”tiādinā paggahitena mānena thaddho
bajjhitaṇṇaṃ thaddhaayosālāko viya kassaci pi anonato. Na kiñci jānāti loke
paṭisanthāramattassapi ajānanato.

Abbhutavittajātāti sañjātaabbhutavittā. Vittam vitti ca tuṭṭhipariyāyā.
Abhūtapubbāyāti yā tassā parisāya vitti tadā bhūtā, sā ito pubbe abhūtā. Tenāha
“abhūta...pe... samannāgatā”ti. Assa puggalassāti anena puggalena. Apacitāti
paramanipaccena pūjanīyasāmaññato tattha attano pakkhipanaṃ idha
desanākosallaṃ.

Mānatthaddhasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Paccanīkasuttavaṇṇanā

202. “Sabbam seta”nti kenaci vutte tassa paccanīkaṃ karontasseva assa
brāhmaṇassa. Vinetvāti vināsetvā. Suṇātīti atthoti “suṇātī”ti kiriyāpadaṃ āharitvā
gāthāya attho veditabbo “jaññā subhāsita”nti vuttattā. Na hi asutvā desitaṃ jānituṃ
sakkonti.

Paccanīkasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vanakammikasuttavaṇṇanā

203. Vanakamme niyutto, kiriyamānena vanakammaṃ etassa atthīti vanakammiko.
Imasmiṃ vanasaṇḍeti imasmiṃ evaṃmahante vanasaṇḍe. Na me vanasmiṃ
karaṇīyamatthi yathā, “brāhmaṇa, tuyha”nti adhippāyo. Itaraṃ pana yaṃ
mahākilesavanaṃ, taṃ maggañāṇapharasunā samādhimayasilāyaṃ sunisitena
sabbaso ucchinnaṃ uḷlaṃ, tato eva nibbanatho nikkilesagahano. Vivekābhiraṭṭiyā
ekako abhirato paṭipakkhavigamena. Tenāha “aratiṃ...pe... jahitvā”ti.

Vanakammikasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Kaṭṭhahārasuttavaṇṇanā

204. Dhammantevāsikāti kiñci pi dhanam adavā kevalam antevāsikā. Tenāha
“veyyāvaccam katvā sippuggaṇṇanā”ti. Gambhīrasabhāveti samantato dūrato
gahanasacchannavipulatararukkhaḥchalatāya ca, tadā himapiṇḍasinnabhāvena
mayūrayānehi paṭiṭṭhātum asakkuṇeyyatāya ca gambhīrabhāve.

Bahubheraveti bahubhayānake. Anīṇjamānenāti itthambhūtatthe karaṇavacanaṃ.
Atisundaram vatāti evaṃ sante nāma araṇṇe evaṃ niccalakāyo nisinno jhāyanto
ativiya sundaraṇa jhānam jhāyasīti vadati.

Accherarūpanti acchariyabhāvaṃ. Setṭhappattiyāti setṭhabhāvappattiyā.

“Lokādhipatisahabyataṃ ākaṅkhamāno”ti iminā brāhmaṇo lokādhipatisahayogaṃ
pucchati, “kasmā bhava”ntiādinā pana tadaññavisesākaṅkham pucchati āha
“aparenapi ākārena pucchati”ti.

Kaṅkhāti taṇhā abhikkhaṇavasena pavattā. Anekasabhāvesūti rūpādivasena ajjhakkādivasena evaṃ nānāabhāvesu ārammaṇesu. Assādarāgo lobho abhijjhāti nānappakārā. Sesakilesā vā diṭṭhimānadosādayo. Niccakālaṃ avassitā sattānaṃ avassayabhāvattā. Pajappāpanavasenaṃti pakārehi taṇhāyanavasena. Nirantāti antarahitā niravasesā.

Anupagamanoti anupādāno. Sabbaññutaññāṇaṃ dīpeti, tassa hi vasena eva nānāabhāvesu bhagavā samantacakkhunā passatīti “sabbe...pe... dassano”ti vuccati. Arahattaṃ sandhāyāha, tañhi nippariyāyato “anuttara”nti vuccati.

Kaṭṭhahārasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Mātuposakasuttavaṇṇanā

205. Itoti manussattabhāvato. Paṭigantvāti abhigantvā. Sagge hi nibbattanto kammaphalena dhammatāvasena paṭisandhikālato paṭṭhāya abhirativasena abhiramati eva nāmāti.

Mātuposakasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Bhikkhakasuttavaṇṇanā

206. Virūpaṃ gandhaṃ pasavatīti visso, duggandho. Bāhitvāti attano santānato bahikatvā nīharitvā. Taṃ pana anavasesato pajahananti āha “aggamaggena jahitvā”ti. Saṅkhāyati sammadeva paricchindati etāyāti saṅkhā, ñāṇanti āha “saṅkhāyāti ñāṇenā”ti. Bhinnakilesattāti niruttinayena bhikkhusaddasiddhimāha.

Bhikkhakasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Saṅgāravasuttavaṇṇanā

207. Pacceṭīti pattiyāyati saddahati. Tathābhūto ca tamatthaṃ nikāmento nāma hotīti vuttaṃ “icchatīti patthetī”ti. Sādhū, bhanteti ettha sādhū-saddo āyācanattho, na abhinandanattho “āyācamāno āhā”ti vatvā āyācane kāraṇaṃ dassento “therassa kirā”tiādimāha. Udakasuddhiko na ekaṃsena apāyūpago, laddhiyā pana sāvajjakilesabhūtabhāvato āyācati. Aññaṃ kāraṇaṃ apadisanto “apicā”tiādimāha. Phalabhūto attho etassāti atthavasam, kāraṇanti āha “atthānisamsam atthakāraṇa”nti. Papañcasūdaniyaṃ pana phaleneva araṇiyato attho, kāraṇanti katvā “attho eva atthavasam, tasmā dve atthavaseti dve atthe dve kāraṇānī”ti vuttaṃ.

Saṅgāravasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Khomadussasuttavaṇṇanā

208. Evaṃladdhanāmaṃ piṇḍāya pāvisīti yojanā. Evamevanti kenaci animantitena sayameva upasaṅkamante. Aphāsukadhātukanti ayuttarūpaṃ. Sabhādhammanti sabhāya caritabbaṃ cārittadhammaṃ. Asañcāletvāti āsanato avuṭṭhāpetvā. Ujukameva āgacchati lokagganāyako bhagavā sabbasattuttamo attano uttaritarassa abhāvato lokassa apacitīti na dasseti. Ye sabbaso saṃkilese pajahanti, teva paṇḍite “santo”ti dasseti “ete”tiādinā.

Khomadussasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Dutiyavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sāratthappakāsinīyā saṃyuttanikāya-aṭṭhakathāya

Brāhmaṇasaṃyuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. The Canon of Discourses - Subcommentaries. 3. The Collection of the Connected Discourses - Subcommentaries. 1. Subcommentary on the Book with Verses. 7. Connected Discourses with Brahmins Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org